

Toen wij vorig jaar in „Timotheüs” het debuut bespraken van J. W. Ooms, „De Korevaars,” waagden we het te voorspellen: „Let op dezen nieuwen naam! U zult er meer van hooren!”

Sneller dan we verwachtten konden is deze voorspelling uitgekomen. Eerst het van week tot week boeiende vervolghet „Daggelders” en thans weer een lijvige roman „De watermolen.”

En dat ondanks een mobilisatietijd, die ook den schrijver niet thuis liet, en een bewogen oorlogsperiode, die hem, zij het gewond, aan zijn gezin teruggaf.

Daar zou een gevaar in kunnen schuilen, in deze verbluffende werkzaamheid. Het gevaar van oppervlakkigheid, want weinig schrijvers ontkomen zonder kleerscheuren aan de al te gereede voldoening aan den aandrang van uitgever, na een succesvol debuut.

Het peil van de „volgers” wordt er in den regel niet beter op.

En nu is dit juist het verblijdende — Ooms is er niet op achteruit gegaan, „De watermolen” staat niet achter bij „De Korevaars.” Integendeel. Er is winst te constateeren. Zijn compositie is hechter geworden, en de prettige, schijnbaar vluchtige verteltrant verraadt evenals bij zijn eersteling bezonkenheid en zeer ernstige voorstudie. Ooms wéét waarover hij schrijft. Hij kent de streek, de menschen, en hun specifieke bezigheid — in dit geval het watermolenaarsvak — tot in de details!

Bij de bespreking van „De Korevaars” wees ik al op den invloed van Herman de Man. Ook in dit boek wordt men telkens en telkens aan Herman de Man herinnerd, zonder dat er sprake is van oppervlakkige navolging. Want het blijft Ooms zelf, die aan ’t woord is. Ge herkent van de eerste bladzijde af, (en dat heusch niet alleen door woorden als „ontaard” en „ont,”) den auteur van „De Korevaars” en „Daggelders.”

Maar bij zoo’n prachtig, smeug „tusschen”-verhaal als dat van den zwaren brasem, moet ge onwillekeurig denken aan den verteltrant van Herman de Man, in „De barre winter van ’90” en „De kleine wereld.” Engeltje van der Zouwe, hoofdpersoon uit „De watermolen,” is de dochter van Gilf van der Zouwe, den „waterpezer,” die vroeg den dood vindt op zijn molen.

Engeltje heeft ’t echte waterpezersbloed in de aderen, erfenis van vaders zijde; na haar vaders dood moeten ze den molen verlaten, maar al haar verlangen en denken gaat uit naar den molen, waar haar vader haar inwijdde in alle technische bepalingsgeheimen. Op een molen hoort ze thuis. Daar aardt ze, daar pas is het echt „leven.”

Haar moeder, Trijntje, denkt er precies anders over. De vreeselijke dood van haar man heeft haar een doodelijken angst voor de gevaarlijke molens gegeven. Een angst, die tot een obsessie dreigt te worden, als ze merkt, dat haar eenig kind allerlei mooie aanzoeken van de hand slaat, om eindelijk tegen een waterpezer „ja” te zeggen. Ze bidt, dat haar dochter nooit op zoo’n ontaard wreedden watermolen zal terecht komen, en tracht onophoudelijk haar dochter ervan terug te brengen, en haar toekomstigen schoonzoon aan te sporen, een ander, minder gevaarlijk haantje op te zoeken.

Maar niets helpt. Engeltje kan niet anders. Heel haar denken gaat uit naar den molen, waarop haar vader, en diens vader, heel het waterpezersgeslacht der Van der Zouwes, gewerkt hebben, — en ze houdt van den man, omdat hij haar op dien molen brengt.

„Hoor nu wijders hoe het deze waterpezers op de Braanksche molen vergaan is.”

Op een keer, als er veel water te verzetten valt, ligt haar man met hooge koorts te bed. Maar gemalen worden moet er, wil het water niet te hoog stijgen in den polder. Dan bedenkt Engeltje zich geen seconde, ze zet de pet van haar man op, trekt zijn duffel aan en hanteert het vangtouw, zooals ze dat van haar vader en van haar man gezien heeft.

Zoo betrapt haar de heemraad, de machtige „gezegger” over den polder, die het een „onte schanddaad” vindt, ’n wijf dat den molen bedient. Maar het meerendeel der boeren juicht haar energiek optreden toe.

En later, als ook haar man op den molen verongelukt tijdens een hevigen storm, die den molen op hol jaagt, stemmen diezelfde boeren er in toe, aan haar hartstochtelijk verzoek te voldoen, en haar als waterpezer te benoemen, hoewel het een ontaard stuk is, en nooit voorgekomen in de contreijs.

Zij moet op den molen leven, ook

terwille van haar zoontje, voor wien ze zich slechts één ambacht denken kan: „waterpezer algelijk zijn voorvaderen.”

Maar lees zelf dit boek, dat eindigt met het verongelukken van Engeltje zelf.

Of ik dan geen bezwaren heb? Toch wel.

Af en toe is het wat vermoeiend, en niet vrij van herhalingen, als de schrijver m.i. wat al te vaak en te nadrukkelijk naar voren brengen wil, hoezeer de molen Engeltje trekt, en hoe bang moeder Trijntje er voor is.

En dan dit: heeft de schrijver niet te veel een concessie gedaan aan uitgever en (of) lezerskring, als hij — niet overtuigend — Engeltje en haar man, als geloovigen teekenen wil?

De tijd waarin het boek speelt (ca. 1870-1890), de streek, en de geestesgesteldheid der bewoners, is nu eenmaal niet zoo — ook volgens de beschrijving van Ooms zelf — dat er sprake kan zijn van een opgewekt geloofsleven.

Natuurlijk is het mogelijk temidden van oppervlakkig materialistisch liberaal denken, met hoogstens een vage onze-lieve-Heers-erkenning, met een uiterst slap „domineespersoon” als geestelijken leidsman, oprecht geloofsleven te vinden, maar Ooms maakt dat toch niet aannemelijk in zijn hoofdpersonen.

’t Is opvallend, dat bij zijn over het algemeen zuivere dialogen, de gesprekken onecht en houderig gaan klinken, als het over het geloofsleven gaat. Dat past niet in die waterpezersmonden.

Eén voorbeeld: „Maar Engeltje... Christus moet óók bij ons op den molen wonen, dan zullen we pas recht gelukkig zijn...”

„’t Is zoo, Adriaan. Wij moeten Christus belijden in al ons doen en laten. In ons leven moet Jezus gaan vóór alles...”

Zie dat klinkt als een catechisatielesje, als traktaatjestaal, en detoneert ten eenenmale in dit verder zoo bloedwarme, levensechte boek.

Dit lijkt opzettelijk aangebracht, als een makkelijke concessie.

Maar de eindindruk blijft: Ooms heeft weer een frisch, „ontaard” boeiend boek over zijn Braanksche menschen geschreven. G. J. P.

*) Naar aanleiding van J. W. Ooms’ „De watermolen” (Kampen, J. H. Kok N.V.)